

RAČUNOVODSTVENI ASPEKT PRESTANKA PRIZNAVANJA FINANSIJSKIH SREDSTAVA I PRAVNE POSLJEDICE

RAMIZ DŽAFEROVIĆ*, LEJLA JAHIĆ♦

ACCOUNTING ASPECT FOR DERECOGNITION OF FINANCIAL ASSETS AND LEGAL CONSEQUENCES

Abstract: *Through this study, we had a desire to introduce some results of research related to derecognition of financial assets to the public. As much as economists would like to present these topics as their own, they are multidisciplinary. Therefore, we have to face the fact that legal consequences of recognition and derecognition of financial assets are very important. When we are entitled to derivative elements under certain conditions, it is very much a legal issue, and therefore we believe that we will, according to the accounting principles, record consequences of these occurrences, and whether we realistically have the right to do so; that should be answered by the legal aspect of derecognition position.*

Keywords: *financial instruments, derecognition of financial assets, MRS 39, legal consequences of derecognition of assets.*

Sažetak: *Kroz ovaj rad smo imali želju da javnosti predstavimo određene rezultate istraživanja vezanih za prestanak priznavanja finansijskih sredstava. Koliko god željeli ekonomisti da ove teme predstave kao svoje, one su multidisciplinarne. Zbog toga se ne možemo oteti činjenici da su itekako važne pravne posljedice priznavanja i prestanka priznavanja finansijskih sredstava. Kada stičemo pravo na derivatne elemente pod određenim uslovima, to je itekako pravno pitanje, pa zbog toga smatramo da ćemo računovodstveno evidentirati posljedice tih pojava, a da li na to realno i imamo pravo, to treba da odgovori pravni aspekt prestanka priznavanja pozicije.*

Ključne riječi: *finansijski instrumenti, prestanak priznavanja finansijskih sredstava, MRS 39, pravne posljedice prestanka priznavanja sredstava.*

* mr. Ramiz Džaferović, predsjednik Uprave Razvojne Banke, Sarajevo.

♦ mr. Lejla Jahić, saradnik za analizu, plan i informaciono izvještavanje u Razvojnoj Banci Federacije BiH, Sarajevo.

Uvod

Spoznajom kroz istraživanja koja su provedena s ciljem detaljnog uključenja u ovu problematiku, shvatili smo kolika je važnost standarda koji regulišu finansijske instrumente u postupku njihovog priznavanja.

Uistinu, mnogo je veća odgovornost u tome kako riješiti realno pitanje prestanka priznavanja finansijskih sredstava. Danas se cijela domaća i svjetska javnost zabavila iznalaženjem rješenja kako realno (fer) riješiti prestanak priznavanja ranije priznatih finansijskih sredstava.

Mi ćemo u ovom poglavlju koje smatramo od izuzetnog značaja (s obzirom na temu rada), a posebno na zainteresiranost prakse da se ovo pitanje adekvatno riješi, ponuditi naše viđenje rješenja u praksi, na osnovu višegodišnjeg vlastitog bankarskog, fiskalnog i revizorskog iskustva, ponuditi neka moguća rješenja. Zato smatramo ovaj dio rada izuzetno značajnim, što ostavlja prostora i meni i drugima da i dalje tragamo za mogućim rješenjima koje su pred nas stavili zahtjevi MRS-a i MSFI-a.

Iako se ovaj standard primjenjuje od 2005. godine, važno je naglasiti da je od usvajanja do danas "doživio" mnogo zahtjeva za njegovu dopunu, tj. prilagođavanje određenim pojavama i subjektima. To govori o njegovoj važnosti, ali i specifičnosti u primjeni u praksi. Zbog toga smo smatrali da je i za naše istraživanje važan upravo ovaj standard i njegov dalji razvoj u praksi.

Koliko je bitno da shvatimo kada se i kako ovaj standard primjenjuje u datoj situaciji, toliko je još važnije da razumijemo kada se i kako on prestaje primjenjivati u praksi, tj. kako će se date pozicije priznavati nakon prestanka priznavanja. Već smo ranije kazali da će i ovaj standard kao mnogi drugi, radi potrebe transparentnijeg izvještavanja, preći u MSFI. Sigurno je to da je ovo i jedan od najsloženijih međunarodnih standarda.

Da bismo shvatili važnost ovog standarda u potpunosti, treba napomenuti da su njegove promjene (priznavanje finansijskih instrumenata i njihov prestanak) veoma dobra osnova za stvaranje krize u sistemu, a i mogu poslužiti (rukujući veoma oprezno) i kao rješenje.

S obzirom na značaj finansijskih instrumenata u čitavom privrednom i finansijskom sistemu, IASB je ubrzao raspored pozicija (aktivnosti) u zajedničkom projektu sa FASB-om, radi iznalaženja najboljih rješenja (pristupa) kada je u pitanju prestanak priznavanja finansijske imovine.

Znajući da su međunarodne računovodstvene asocijacije pred sebe stavile zahtjevan zadatak, za očekivat je da će i dobro rješenje sporo doći, tj. da će se na njega malo čekati.

Pravne posljedice prestanka priznavanja sredstava

Iako su pojedine zemlje poodmakle u razvoju finansijskog tržišta u odnosu na druge, ne može se generalno kazati da je zamisao promjene ovog standarda dobro rješenje za sve države ili sve subjekte koji bi ga trebali primjenjivati. Daleko od toga da se može kazati da je ovo idealno rješenje.

Potrebu za poznavanjem ovog standarda svakako imaju svi koji se bave bilo kojom finansijskom ili privrednom djelatnošću, a posebno oni koji se bave kontrolom finansijskih tokova (eksterno i interno) i tokova finansijskih instrumenata. Oni su prvi pozvani da kontrolom uspostavljaју adekvatnu primjenu ovog standarda.

Bit ćemo u prilici da imamo ponekad vrlo jasnu situaciju u vezi priznavanja finansijskih sredstava, njihovog vrednovanja i prestanka. Za mnoge ekonomiste pozicije su jasnije kada su one i pravno jasno regulisane.

Tako, naprimjer, kada imamo potraživanja za prodane zalihe, mi smo ta potraživanja priznali na osnovu ponude i tražnje, kroz dokumentaciju (faktura ili ugovor) i to nije problem. Kada naplatimo potraživanje u novcu, tada potraživanje prestaje i jasno je da imamo novac na raspolaganju i znamo tačno kolika je ta vrijednost. To bi bio jedan jednostavan primjer priznavanja i realizacije finansijskih instrumenata kroz sredstva.

Kada su sredstva računovodstveno priznata to ne znači da su se stekli i pravni uslovi za to priznavanje. Pravno znači, da se trebaju ispuniti i pravne pretpostavke za priznavanje ili prestanak priznavanja sredstava. Međutim, slučaj može biti mnogo komplikovaniji kada se ovo isto potraživanje ne naplati, ili se pretvori u neki drugi finansijski instrument ili čak prestane da postoji.

Istraživanjima u praksi došli smo do rezultata da pretvaranje jednog instrumenta u drugi ili u neku drugu vrijednost zahtijeva kontinuirani monitoring i usklađivanje vrijednosti, u skladu sa zahtjevima tržišta. Sistem revalorizovanih vrijednosti u toku obračunskog perioda je jedno od dobrih rješenja u praksi.

Naravno, da se revalorizacija posla svakog obračuna ne priznaje u bilansu uspjeha niti bilansu stanja, sve dok to ne zahtijeva godišnji obračun. Ove promjene ne bi trebalo prihvatiti po periodičnom obračunu, iz razloga što se svi efekti na kapitalu manifestuju krajem godine kroz dobit ili kroz kapital. Znamo da je dividenda

godišnja kategorija, te nema podjele dividende periodično, tim prije ova tvrdnja ima svoje praktično uporište.

Važno je uočiti da li dati finansijski instrument prestaje postojati (tj. kada se prestaje priznavati njegova vrijednost) ili mu istječe rok traženja ili je sam po svojoj proceduri postojao.

Znamo da određeni finansijski instrument prestaje u tri slučaja:

- naplatom ili plaćanjem,
- istekom roka važenja,
- otkazom transakcije u skladu sa ugovorom kao osnovnim finansijskim dokumentom.

Zbog toga je sa pravnog aspekta, o prestanku prava na sredstvo važno voditi računa. Već smo kazali da se može dogoditi prestanak priznavanja u različitim momentima, ali IFRS razvija dva pristupa prestanka priznavanja finansijskih instrumenata, a to su:

- a) pristup rizika i povrata,
- b) kontrolni pristup.

Nismo bez razloga po redosljedu naveli prvo „pristup rizika i povrata“, jer ga zaista prvo treba i primijeniti. Kada iscrpimo te mogućnosti, onda primijenimo pristup pod B, odnosno kontrolni pristup.

Prilikom definisanja politika prestanka vrednovanja pozicija finansijskih instrumenata, važno je konstatovati da u slučaju priznavanja i prestanka priznavanja pozicija važnu ulogu ima organizaciona struktura pravnog lica, što Standardi navode kroz zahtjevne potrebe konsolidacije. Konsolidovana grupa pravnih lica treba da ima jedinstvenu politiku, najprije treba riješiti problem prestanka pozicija vrednovanja na nižim nivoima povezanosti (tj. nižim nivoima konsolidacije).

Važnost istraživanja o ovom problemu je rezultirala činjenicom da su pravne posljedice prestanka sredstava pojedinačnog i konsolidovanog lica potpuno različite.

Osim toga, potrebno je provjeriti mogućnost primjene određenih postupaka prestanka vrednovanja pozicija, pojedinačno ili grupno. Pojedinačni model je

teži, poskupljuje postupak, ali je znatno sigurniji i pouzdaniji, sa smanjenom mogućnošću greške.

Kod priznavanja sredstava (npr. potraživanja), važno je obratiti pažnju na rokove koji po ugovoru ili zakonu dovode do prestanka vrednovanja sredstava. Zašto smatramo da je sagledavanje rokova i uslova prestanka važenja i vrijednosti finansijskih instrumenata važno? Jer se može dogoditi prenos finansijskih instrumenata na drugo lice sa svim pravima koristi i štete (tj. puna odgovornost). Promjena vlasnika može se izvršiti pod različitim uslovima: prodaje, ustupanja bez naknade, zamjene za drugi instrument i sl.

Sve su to postupci kada finansijski instrument prestaje da se vrednuje kod dosadašnjeg vlasnika i poprima karakteristike novog vlasništva. Novi vlasnik može određivati nove uslove derivata. Uslovi prestanka priznavanja finansijske imovine moraju biti definisani računovodstvenom politikom, koja mora biti napravljena tako da poštuje važeće zakone, postupke rada finansijskog tržišta i međunarodne standarde iz oblasti računovodstva i revizije.

Znajući da svaka evidentirana vrijednost u pravnom licu, da bi bila isključena iz priznavanja, mora završiti u bilansu stanja kao isknjižavanje sredstava i smanjenje kapitala, ili u bilansu uspjeha kao rashod ili prihod ukoliko je prestanak postojanja kvalifikovan kao prodaja.

Zašto smo u prethodnom tekstu naveli važnost konsolidovanih pravnih postupaka, kako postupak prestanka priznavanja ne bi izgubio smisao u konsolidovanom pravnom licu kod sredstava koja su podružnice međusobno izdavale, priznavale, trgovale ili na drugi način otuđivale?

Znamo da se u konsolidaciji neutrališu interni odnosi konsolidovanih jedinica što može biti opasnost u realnom vrednovanju, a posebno u priznavanju prestanka priznavanja finansijskog instrumenta.

Poznavaoci računovodstva i ove problematike znaju da konsolidacija znači i neutralizaciju internih odnosa u izvještavanju. Zbog toga treba razdvojiti politike prestanka finansijskih instrumenata u konsolidovanoj grupi i lica koja su pojedinačna.

Kod prestanka priznavanja sredstava u konsolidovanoj grupi od izuzetne važnosti je sagledavanje međusobnog utjecaja upravljanja i kontrole upravljanja konsolidovanih jedinica. To, svakako, neće biti isto kao kada se radi o prestanku priznavanja finansijskih sredstava kod pojedinačnih pravnih lica.

Složeni sistemi upravljanja kapitalom mogu imati mnogo faktora koji utječu na konsolidaciju. Znajući da Standardi posmatraju konsolidaciju sa aspekta

vlasništva i sa aspekta odlučivanja, ova dva elementa konsolidacije ne moraju biti usklađena. Naš zakon o privrednim društvima predviđa da se ova dva faktora konsolidacije mogu razlikovati.

Razlozi zbog kojih treba oprezno pristupiti postupku priznavanja prestanka finansijskih instrumenata su i različiti tržišni uslovi koji djeluju na konsolidovanu grupu, jer mogu svoje proizvode nuditi različitim tržištima na kojima opet mogu različito važiti finansijska pravila, a da ih konsolidovani bilans prihvati kao jedinstvene.

Ako se jedna stavka obrađuje u smislu da treba izvršiti njeno priznavanje prestanka postojanja, treba utvrditi da li se prestanak odnosi na cijelu pojavu (poslovni događaj – kao sredstvo) ili se odnosi na jedan njegov dio. U tom slučaju, procedure prestanka priznavanja bit će apsolutno različite.

U uslovima djelomičnog prestanka određene pozicije, važno je analizom utvrditi koji je to dio i koliko je sam dio koji prestaje finansijskog instrumenta bio podložan promjenama i da li su te promjene bile pod utjecajem tržišta ili su pod utjecajem administrativnih zahtjeva.

Ovdje se može postaviti osnovno pitanje da li je izvršena dobra selekcija derivata od kojih se treba odustati ili se odustaje, tj. koji prestaju da se priznaju u računovodstvenom obuhvatanju.

Zbog toga je važno upozoriti ekonomiste na važnost pravnih posljedica prestanka neke pozicije, koje mogu izazvati nesagledive računovodstvene posljedice. Zato je dobro da po ovim pitanjima postoji saradnja između ekonomista i pravnika.

Ukoliko se radi o derivatnom odustajanju od finansijskih instrumenata, tada je važno da se uspostavi odnos sa korisnikom ili dužnikom određenog derivata, ukoliko se zahtijeva obostrano priznavanje prestanka. To će, svakako, biti neophodno i po zakonskom zahtjevu potvrđivanja stanja određenih pozicija.

Računovodstveni aspekt prestanka priznavanja sredstava

Sa računovodstvenog aspekta, prestanak priznavanja određene pozicije znači da treba provjeriti da li se ta pozicija tretirala kroz:

- a) vremenska razgraničenja,
- b) odgođeni prihod,
- c) rezervisanje određenih pozicija.

Derivatni instrumenti koje tretiraju vremenska razgraničenja, svoj prestanak uglavnom zasnivaju na obligacionom odnosu. Tako ćemo na dva načina računovodstveno posmatrati/razlikovati finansijski instrument u njegovom prestanku:

- a) u zavisnosti da li se odnosi na prihode,
- b) u zavisnosti da li se odnosi na rashode.

Tretman odustajanja je svakako lakši kada smo u poziciji povjerioca, jer se mi tada odričemo svog finansijskog prava, i sa povjerilačke strane tu nećemo imati problema, u odnosu na suprotnu pojavu. Kada svemu ovome dodamo činjenicu da se može odustati od ugovora ili da su se stekla prava, tada sve analize slučajeva prestanka priznavanja pozicije poprimaju drugi karakter.

Uslovi pod kojima se određena pozicija razmatra za odustajanje od priznavanja, treba uključiti važan faktor - da li je u momentu početnog priznavanja priznata po ugovoru ili po zakonu, u smislu nadoknade određenih predviđenih derivata.

Značajno će se razlikovati naši stavovi u postupku analize prestanka priznavanja finansijskih instrumenata, ovisno o tome da li se radi o novčanim sredstvima ili finansijskim pravima.

S obzirom na to da je sistem prodaje proizvoda i usluga različit od prodaje finansijskih instrumenata, treba naglasiti da mi u BiH nemamo mogućnost prodaje potraživanja i obaveza na berzi.

To se može smatrati jednom otežavajućom mjerom u priznavanju ovog standarda. Ostaje da se pravo nad potraživanjem može prodati samim prenosom tog prava, sistemom nadzora, ustupanja ili jedinstveno izvršavanjem prenosa, bez obzira šta će biti ravnoteža takvoj transakciji.

Svi ovi navedeni postupci su u istinu prestanak priznavanja finansijskog instrumenta, ali je važno sagledati i u kojoj vrijednosti će se obaviti takva transakcija. Najčešće takve transakcije završavaju kao faktoring. Veoma mnogo finansijskih transakcija i razmjena finansijskih instrumenata, pa i njihov prestanak, Zakon o PDV-u oslobodio je i dozvolio promet, pa čak i prestanak priznavanja je bez poreza. Kada razmatramo transfer finansijskih instrumenata od jednog lica ka drugom, važno je veoma analitički razmatrati pod kojim uslovima se to može ili smije raditi.

Možda će ti uslovi biti odlučujući faktori derivacije koji će utjecati na to da li će jedan instrument prestati da postoji kod datog pravnog lica. Veliki problem

koji se postavlja pred međunarodnu računovodstvenu javnost je priznavanje i prestanak priznavanja finansijskih ugovorenih prava.

Zasigurno će i IFRIC uskoro morati da se zabavi ovim pitanjima, kako bi se kvalitetnije mogla rješavati pitanja prestanka određenih ugovorenih finansijskih prava. Znamo da je za ovakve kategorije odluka IFRIC-a potreban konsenzus u odlučivanju, s obzirom na posljedice koje takva odluka donosi. Međutim, prema našoj procjeni, ovo se mora kvalitetno riješiti na međunarodnom nivou.

Kod prenosa ugovornih prava, ne znači da se korist i šteta moraju prenositi na drugo lice. Takav odnos podrazumijeva prenos brige (nadzora) da finansijski instrumenti budu realizovani u skladu sa ugovorom.

To bi im zasigurno značilo podršku u realizaciji, jer se daje pravo i drugom licu da se dodatno pobrine za dovršenje transakcije. To bi kod potraživanja moglo značiti da se brigom o potraživanjima može baviti i određena agencija, a da se na nju mogu, ali ne moraju prenositi prava koristi i štete, već samo sigurnost da se naplata izvrši.

U tom slučaju, dužnik se ne mora ni obavijestiti o takvoj ulozi posrednika, odnosno ne mora uistinu znati kakav je ugovor potpisan između vlasnika finansijskog instrumenta i posrednika. To bi se u finansijskoj praksi moglo tretirati kao agencija za brigu o naplati potraživanja i nadzoru nad potraživanjima.

Ukoliko bi se napravio takav ugovor sa posrednikom, utoliko bi on imao obavezu da naplaćena sredstva proslijedi naručiocu usluga posredovanja, čak i kamate ili provizije po tom osnovu.

Prema našim istraživanjima u praksi, mi bismo dodali važnu napomenu da se poslije naplate tako spornih ili sumnjivih potraživanja sredstva ne mogu plasirati istom dužniku od koga su i naplaćena.

Tada bi, prema našim istraživanjima, zahtjevi Standarda o finansijskim instrumentima bili povrijeđeni. Uistinu, tada bi rizik ponovno svjesno bio izazvan a u poslovnom svijetu bi se takvo poslovanje najblaže moglo okarakterisati kao neoprezno poslovanje (sa velikim faktorom rizika).

U ovakvim ugovorima finansijski instrumenti i dalje se zadržavaju u bilansu stanja do konačne realizacije. Agencija (pravno lice) za nadzor nad takvim potraživanjima treba da polaže određena prava da uopće može insistirati na naplati u svoje ime za interes drugog lica, pa bi bilo realno da se tako ugovorena

prava evidentiraju u vanbilansnoj evidenciji kao dokaz da se agencija uopće bavi tim poslom.

Agencija na koju se prenose takva ugovorena prava, nema pravo raspolagati novčanim sredstvima kao svojim, osim prava prenosa na vlasnika.

Kada posrednik izvrši prenos imovine na vlasnika, dužan je dobiti i dokaze od vlasnika finansijskih instrumenata da priznavanje prestaje važiti. To bi ujedno značilo da je posao obavljen u skladu sa ugovorom.

Kada posrednik uspije naplatiti potraživanje, dužan je odmah proslijediti sredstva osnovnom vlasniku, bez zakašnjenja i bez derivatnih posljedica. Znamo da kašnjenja mogu izazvati posljedicu: kamatu, proviziju, kursnu razliku i sl. To bi dovelo do novog problema, što mislimo da bi bila smetnja za ugovor o posredovanju i nadzoru.

U literaturi se mogu ovi pojmovi sresti pod nazivom „bez materijalnih kašnjenja“. Kao takve klauzule se ugovaraju pa je zbog toga važno da znamo za njih kada nađemo u ugovorima, da razumijemo šta znače ovakve klauzule. Dakle, ovdje se napominje da se radi o materijalnom kašnjenju, a ne samo o vremenskom kašnjenju koje se može zvati još i nematerijalno kašnjenje.

Ako bi se ušlo u postupak razmjene finansijskih instrumenata, tada bi se on mogao obaviti, pod uslovom da su takva prava posrednika ugovorena. Razmjena nije naplata i nije prestanak finansijskog instrumenta, već nastavak promijenjenog oblika vlasništva. Posrednik prenosa naplaćenih potraživanja nema namjeru da postane vlasnik naplaćenih potraživanja, jer to bi značilo da je postao kupac, a to ne bi bila namjera po prethodnom ugovoru.

Prestanak finansijskog instrumenta, uz posrednika o prenosu prava, sa sobom nosi određeni rizik - da li će i posrednik iz ugovora o prenosu prava zloupotrijebiti svoje pravo pa naplaćena sredstva od dužnika ne proslijediti ugovorenom vlasniku. To znači da se tu moraju ugovoriti elementi otklona rizika.

U praksi je to moguće riješiti na vrlo praktičan način. Da pravno lice na koje se prenosi pravo posredovanja prenosa finansijskih instrumenata i glavni povjerilac budu osnovani od istog osnivača.

Sada se postavlja pitanje - što ćemo osnivati novo lice, kada to možemo i sami uraditi. Razlog je opravdan da to i uradimo, jer zakonska procedura o mjerenju rizika sumnjivih i spornih potraživanja može biti različita kod različitih pravnih lica, kao što imamo banke (osnovane po jednom zakonu) i privredno društvo

prenosilac sredstava i nadzor nad sredstvima drugo lice (osnovano po Zakonu o privrednim društvima).

U ovakvim različitostima znamo da su potpuno različito tretirana rezervisanja, razgraničenja, rezerve, sumnjiva i sporna potraživanja i sl. Kod prestanka priznavanja finansijskih instrumenata ili kod prenosa ugovorenih prava na drugoga treba obratiti pažnju na sljedeće oblike rizika:

- a) rizik kamatne stope,
- b) kreditni rizik,
- c) valutni rizik,
- d) cjenovni rizik kapitala,
- e) rizik zakašnjelih plaćanja,
- f) rizik preuranjenih plaćanja.

Kamatna stopa je vremenska vrijednost novca i veoma je podložna promjenama. Zbog toga sam prestanak finansijskog instrumenta može da nas dovede u sumnju, da li smo izgubili ili smo dobili naplatom finansijskog instrumenta, ili možda njegovim pretvaranjem jednog u drugi instrument gdje prestaje kamaćenje a postaje dividenda.

O ovom faktoru svakako treba voditi računa, kada se ukalkuliše u cijenu prestanka priznavanja instrumenata, često i u uslovima kada instrumenti nisu sporni.

Kreditni rizik kod prestanka priznavanja finansijskih instrumenata sa sobom nosi karakteristike rizika, to jest, postavlja se pitanje - da li se može kreditno riješiti prestanak finansijskog instrumenta kao postupak zamjene i pod kojim uslovima.

Valutni rizik podrazumijeva sposobnost procjene posljedica prestanka ili načina prestanka valutnog rizika, u uslovima kada se finansijski instrument izražava u jednoj valuti, a njegov prestanak priznavanja treba da se realizuje u drugoj valuti. Promjena kurseva različitih valuta svakako da u tom slučaju može izazvati rizik koji se manifestuje kroz rashode ili smanjenje kapitala.

Cjenovni rizik kapitala podrazumijeva pad dioničke vrijednosti. Zbog toga kapital, koji je podložan velikim promjenama negativnog djelovanja sa sobom nosi veliki rizik gubitka vrijednosti. Tako sam prestanak priznavanja finansijskog instrumenta može biti uslovljen velikim gubitkom vrijednosti.

Kod rizika zakašnjelih plaćanja moramo procjenjivati više rizika koji mogu manifestovati neželjene posljedice. Prilikom kašnjenja plaćanja, može biti kombinacija posljedice: valutnog rizika, kamatnog rizika, cjenovnog rizika i sl. To svakako poskupljuje rashod kod otpisa (kao načina prestanka priznavanja) ili kod naplate mjera fer vrijednost naplate.

Pojava koja je u praksi prisutna, a ima tretman preuranjenih naplata, veoma je specifična. Danas vlasnici finansijskih instrumenata kao da u praksi žele kazniti lica koja unaprijed izmiruju svoju obavezu.

Na tržištu su prisutni razni negativni derivati. Kada vratite kredit ranije (od roka dospijea), plaćate kaznenu proviziju 2-5%. Ovo se, svakako, smatra apsurdom. Ako je kredit dat da se naplati, što kažnjavati naplatu prijevremeno. Danas to mnoge finansijske institucije rade.

Kao da je razlog, kada se nađe sigurni povjerilac, onda je bolje da što duže dug traje jer će svakako biti plaćen. Tada je novac sigurno duže plasiran. Ako ga vrati na vrijeme ili prije vremena, tada nastaje briga kome sljedećem, ali sigurno dalje plasirati taj novac. Dok se ne nađe siguran plasman 2-5% kaznene provizije, kako bi imao bar nešto prihoda da se pokriju rashodi po izvorima sredstava. Zaista specifična situacija.

Licima, koja ne mogu uredno vraćati obavezu, umjesto da im dajemo povlastice kroz kamatu, mi im dajemo još i kaznu kroz zateznu kamatu.

Znamo da je zatezna kamata mnogo veća od redovne. Postavlja se pitanje: "Kada neko nije mogao vraćati dug sa redovnom kamatom, kako će moći vraćati dug sa zateznom kamatom?". Ima li smisla da isto budu tretirani i oni koji redovno plaćaju, tj. plaćaju unaprijed, i oni koji kasne ili ne plaćaju? Ovo neka ocijene čitaoci ovog rada. Naše mišljenje je da se tu mora istaći drugo adekvatno rješenje, da unaprijed plaćanje mora biti nagrađeno. Kako? Neka to sama praksa ili kontrolni organi riješe.

Danas je na sceni prisutan valutni rizik CHF-a, a sutra možda neke druge valute. Sa rastom kursa, banke su povećavale obaveze klijentu. Iznos CHF-a ostao je isti. Ko nije uredno plaćao svoju obavezu sa padom kursa CHF-a, dug je padao, tj. smanjivao se. Zar se ovdje ne uočava određena greška sistema priznavanja, a i sistema prestanka priznavanja. Nagrađeni su oni koji redovno ne plaćaju kursnom razlikom.

Koliko god ove stvari bile apsurdne, one i dalje žive u neuređenom i korumpiranom sistemu. Naša praksa je uvela još jedan derivatni element kod

finansijskih instrumenata, a to je cijena obrade kredita, i cijena zatvaranja kredita. U eri kompjuterizacije, kada softverom za par sekundi imamo amortizacioni plan otplate kredita, mi klijentu naplaćujemo do 1% od glavnice cijenu obrade (kao da je to težak fizički posao). Razumijemo vrijeme kada su sporim mašinama ili ručno („pješice“) ti poslovi obavljani za velike kredite i dugi rok i po nekoliko dana. Ali, vidite apsurd, tada obrada kreditnog zahtjeva nije naplaćivana, ali danas u eri kompjutera to se naplaćuje. S jedne strane, želimo plasirati sredstva, a s druge strane osnove, ko to uzme pored kamate naplatimo i obradu kredita. Kada bi trgovac naplatio pakovanje svake čokolade ili odijela, košulje, smatramo da bi se smanjila prodaja ili takva prodavnica ne bi ni radila.

Ovo su ozbiljni propusti kontrolnih organa finansijskog tržišta, ali ovaj rad ne pišemo radi kritike kontrolnih organa, pa ćemo se sa kritikom i oprostiti, već nam je cilj da prema Standardima računovodstveno posmatramo nastanak i prestanak finansijskih instrumenata.

Kada imamo slučaj da je finansijski instrument podržan hipotekom, tada je ozbiljno pitanje da li kamatni rizik može nadoknaditi rizik pada cjenovne vrijednosti hipoteke. Ovo navodimo kao važnu napomenu, jer je to jedan od faktora o kome treba voditi računa kod priznavanja prestanka finansijskih instrumenata. Danas na tržištu imamo prisutan cjenovni rizik hipoteke, u odnosu na kamatni rizik. Zbog toga, Standardi navode razlog permanentne procjene fer vrijednosti hipoteke i njenu uporedivost sa dužničkim finansijskim instrumentima.

Nije dovoljno samo uspostavljati fer vrijednost hipoteke, već uspostavljati i fer odnos između klijenata (tj. razvijati partnerski odnos). To jest, ako nastanu takvi problemi, neka se rješavaju u obostranom interesu. Danas, uistinu, banke gledaju samo svoj interes. Rijetke su one koje vide dužnika kao svog dugoročnog partnera sa ciljem razvoja društva. Takav zadatak, po svom nazivu, imaju razvojne banke, što one uistinu i jesu. Njima na prvom mjestu nije profit, već razvoj na realnoj osnovi.

Permanentna provjera fer vrijednosti hipoteke treba biti prihvaćena kao svojevrsna kontrola i to permanentna kontrola sposobnosti povrata vrijednosti novca u rokove iz kojih je otišao. Povjerilac, kao potencijalni vlasnik hipoteke, mora stalno kontrolisati tu vrijednost i radi mogućnosti brzog unovčavanja hipoteke.

Standardi o finansijskim instrumentima napominju da u svemu ovome može biti problem lokalno zakonodavstvo kojim se regulišu prava na hipoteku i pravo na ustupanje (prodaju) hipoteke drugom licu, što se smatra i postupkom prestanka priznavanja.

Bitan faktor u svemu ovome je i to da postoji aktivno tržište na kome se sve ove namjere mogu i realizovati. To bi, u istinu, bio otežavajući faktor ako ne bi bilo zainteresovanih lica kao kupaca. Time bi postupak priznavanja finansijskih instrumenata završio eventualno stjecanjem vlasništva, što uistinu nije bio cilj plasmana finansijskih sredstava. Takav prestanak nismo željeli, niti smo imali namjeru takvom rezultatu plasmana sredstava. On se pojavljuje kao nužno zlo. Iako Standardi ovdje predviđaju aktivno tržište, naše mišljenje je da nije toliko važno koji je karakter tržišta, koliko je važno da tržišta uopće i bude, bez obzira da li je bilo aktivno ili pasivno tržište. Cilj nam je, u tom slučaju, da hipoteka ili drugi zalog bude utrživ.

Ovo može biti dodatni problem u uslovima posrednika prenositelja prava, novca i hipoteke. Teško će biti naći pravo rješenje garancije ovakvih postupaka. Sve teže će biti doći do garancije. Zbog toga se vraćamo stavu do koga smo došli istraživanjima, da posrednik prenosnik prava i lica na koje se prava prenose budu registrovani od istog osnivača. Ovdje se princip povezanih ili pridruženih lica ne uzima kao smetnja, već kao prednost. Kada prenositelj (posrednik) dođe do hipoteke, postoji rizik da se ta imovina ne proda drugima mimo znanja glavnog povjerioca. Taj rizik, kod povezanih lica, smanjen je, te zbog toga takvu povezanost vidimo kao prednost, a ne kao nedostatak.

Uslovi u kojima nije došlo do utrživosti hipoteke, posrednik ili glavni povjerilac trebaju razraditi politiku kontrole nad imovinom i osmisliti zaštitne mjere od daljeg propadanja vrijednosti. To može biti određeni oblik osiguranja, kako fizičkog, tako i vrijednosnog. Ali to dovodi do troškova koji dalje negativno utječu na ishod.

Kontinuitet učešća u nadzoru zahtjevan je zbog izbjegavanja velikih poremećaja vrijednosti bilansa stanja. Postavlja se praktično pitanje kod prestanka priznavanja - da li je bolja maksimalna vrijednost u procjeni sa visokim koeficijentom rizika, ili minimalna vrijednost u procjeni sa minimalnim koeficijentom rizika.

Svakako da će ovo biti vodilja naših opredjeljenja u politici prestanka priznavanja pozicija. Ovo je veoma zahtjevan postupak i traži visok stepen stručnosti i poznavanja računovodstva i revizije.

U ovom slučaju, važno je definisati da li povrat imovine, odnosno način prestanka priznavanja podrazumijeva prestanak uz određeni derivat ili samo povrat nederivatne imovine ili čak gubitak portfelja, što često nije isključeno.

Problem koji nam se može pojaviti u slučaju prestanka priznavanja finansijskih sredstava i imovine zaloga i hipoteke s tim povezanim je različit lokalitet imovine i nepostojanje bilo kakvog tržišta na tom prostoru.

Uspostavljanje fer vrijednosti u takvim uslovima vrlo je teško i kako god bude uspostavljena vrijednost, kazati da je to fer vrijednost sa sobom nosi veliki rizik. Na osnovu iskustva, priznavanje sredstva i priznavanje fer vrijednosti u momentu prestanka može da se uspostavi na nivou vrijednosti koju smo dobili kada je sredstvo prestalo postojati.

Najbliži primjer tome je priznavanje dobivene vrijednosti od otpisanih i rashodovanih potraživanja, nakon rashodovanja i otpisa. Dakle, realan je samo iznos koji se uopće može ili se mogao dobiti u tački krize naplativosti.

To nas navodi na činjenicu da treba kontrolisati (provjeravati) fer vrijednost finansijskih instrumenata sa više aspekata (lokacije, prisutnosti tržišta, mogućnosti zamjene i sl.).

Finansijski instrumenti mogu promijeniti svoj koeficijent aktivnosti, posmatrano kroz bilans stanja. To znači, mogu biti u bilansu stanja (aktivni) i mogu biti u vanbilansnoj evidenciji (neaktivni sa aspekta učešća u bilansu stanja).

Zbog toga dolazimo do zaključka da se i bilans imovine može posmatrati sa:

- a) mikro,
- b) makro aspekta.

Mikro aspekt znači da su pozicije priznate za izvještavanje kao aktiva u bilansu stanja.

Makro aspekt znači da obuhvata bilans stanja i vanbilansnu evidenciju. Pravno lice nikada ne treba napuštati priznavanje finansijskih instrumenata, sve do momenta njihove naplate u derivatnom iznosu, a minimalno u nederivatnom (osnovnom) iznosu.

Standardi zahtijevaju prestanak finansijskog instrumenta: naplatom, istekom roka i otkazom vrijednosti. Na osnovu naših saznanja i istraživanja, dolazimo do zaključka da se finansijski instrumenti ne trebaju prestati priznavati sve do momenta naplativosti.

Vanbilansnu evidenciju treba "njegovati" isto kao i bilansnu, te i za nju treba propisati rokove obaveznog čuvanja. Bili bismo protiv toga da se imovina prizna dva puta i po svojoj vrsti i vrijednosti (što i Standardi zabranjuju). O ovome treba

posebno voditi računa, jer bi drugo priznavanje predstavljalo postupak prizivanja stanja.

Puni prestanak prizivanja finansijskih sredstava treba da bude utvrđen na nivou koeficijenta naplativosti i u momentu naplate u fer vremenu.

Sa vremenskog aspekta, važna je računovodstvena usklađenost evidencije primatelja i davatelja finansijskih instrumenata (i imovine uopće). Kod prenosa finansijske imovine (finansijskih instrumenata), primalac će priznati povećanje imovine instrumenata, ali i istovremeno smanjenje novčanih sredstava, ili drugih ekvivalenata, koji su za to plaćeni (tako zahtijeva MRS 39).

Ukoliko iz bilo kojih razloga prenos imovine nije moguće uspješno završiti ili nije moguće privremeno završiti, prema MSFI-u 7, takvu transakciju je obavezno u izvještaju objaviti sa razlozima nemogućnosti prenosa. Imovina za koju su data novčana sredstva, a koju nije moguće prenijeti u vlasništvo, potrebno je evidentirati u vanbilansnoj evidenciji radi dokaza razloga odliva novčanih tokova, sve dok se ne steknu uslovi za evidenciju imovine kod kupca u bilansu stanja.

MSFI podržan MRS-om, zasnovan je na procjeni prenosa rizika i povrata koristi od vlasništva nad imovinom, dok je kod GAAP-a važna komponenta kontrole (kontrola činjenica stavki prenosa), bez obzira na rizik i povrat. Smatramo da je MRS mnogo oprezniji u kontroli prenosa finansijske imovine i prestanka priznavanja od US GAAP-a. Kod MSFI-a i MRS-a kontrola se uspostavlja na činjenici da li će primalac finansijskog sredstva biti u mogućnosti da i dalje proda, tj. prenese sredstvo na drugo lice. To se smatra istinskim prenosom, ali bez loših posljedica.

Kod GAAP-a, dodatni zahtjev kontrole kod prenosa imovine smatra se davanjem prava nad imovinom kao prava vlasništva i izuzimanja iz imovine koja bi eventualno bila predmet buduće blokade, stečaja i sl.

Posebno treba obratiti pažnju na činjenice da su ovakve pojave često regulisane i lokalnim propisima, bez obzira što su pojedine zemlje prihvatile jedne ili druge standarde. Prema našim propisima, Zakoni o stečaju i Zakon o likvidaciji ne daju ova prava izuzetka imovine iz stečajne mase.

Uočavamo razliku u tretmanu kod sredstava za posebne namjene između MSFI-a i GAAP-a, utoliko što MSFI i dalje zadržava sredstva posebnih namjena u bilansu, dok GAAP takva sredstva isključuje iz bilansa i tretira ih vanbilansno.

Uistinu, posmatrajući sve ovo kroz posljedicu troška koji nastaje na imovini do otuđenja sredstava, više bismo bili za stav GAAP-a, jer sredstva koja ne stvaraju

rezultat, ne trebaju ni da stvaraju bilansno rashod do konačnog otuđenja. Znamo da smo svjedoci da sredstva dok se ne isključe iz funkcije u skladu sa važećim zakonima stvaraju trošak. Sjetimo se samo vremenske amortizacije i sl.

Kada je u pitanju kontinuitet prisutnosti pozicija kroz bilans, postoji znatna razlika MSFI-a i GAAP-a. GAAP, nakon kontinuiranog priznavanja sredstva, priznaje prestanak priznavanja, ali ne priznaje povremeni prestanak na priznavanje. To znači, kad imovina završi svoju misiju postojanja i nakon prestanka priznavanja taj postupak se ne može ponoviti. Svakako da je primjena ovog standarda i njegove buduće modifikacije veoma interesantna za buduću ekonomsku javnost.

Sada ćemo kroz određene primjere iz prakse, koje predviđa ovaj standard, probati približiti čitaocima kroz odgovore na određena pitanja o razumijevanju transakcija, priznavanja i prestanka priznavanja finansijskih instrumenata. Iako se na našem tržištu nisu pojavili takvi slučajevi trgovanja, iz razloga što Standard to dozvoljava, navodimo sljedeći primjer kao pitanje i odgovor.

Da li se može prodati određeno pravo naplate određenih rata kredita sa kamatom, kao način priznavanja i prestanka priznavanja određenih finansijskih instrumenata? Ako imamo potraživanje po trogodišnjem kreditu od 3.600,00 KM, plus kamatu. Prodaja dijela potraživanja moguća je prema MRS-u 39, ili cijelih potraživanja. Moramo voditi računa da se ne može prodati potraživanje neselektivno, tj. na preskoke. Prodaju standard priznaje samo u kontinuitetu od početka. To znači da se neprodani anuiteti uvijek ostavljaju na kraju, tj. u nastavku. Vidimo da su zahtjevi standarda vrlo interesantni, i ne daju mogućnost probiranja povoljnijih uslova. Kod zalih mi možemo kupiti određenu količinu, probati bolje i jeftinije proizvode. To ovdje nije moguće. Ako kupujete finansijske instrumente, kupujete ih po redu (redosljedu dospijuća), a ne morate sve kupiti. Vidimo koliko je sam Standard prestanak priznavanja finansijskog instrumenta specifično postavio, u odnosu na materijalna sredstva.

Mi možemo prodati potraživanje prve dvije godine, a da treća godina i dalje ostane naše potraživanje. Nije moguće da prodamo posljednje dvije godine, a da prva godina kredita nama ostaje kao potraživanje sve dok ne istekne rok prve godine i ne dospije početak roka kupljenih finansijskih instrumenata.

Ukoliko bi se testirao kvalitet potraživanja, utoliko bi se test provodio na cijelu imovinu, i po istoj metodologiji, bez obzira priznaje li se imovina u bilansu ili se evidentira njen prestanak.

S obzirom na to da MRS 39 dozvoljava prodaju derivatne imovine i prodaju dijela derivata, navest ćemo još jedan komentar kroz jedno pitanje: Da li se može

prodati derivat (dividenda), a da se ne prodaje imovina iz koje će ona narasti? I to Standardi dozvoljavaju kao predmet trgovanja (tj. prestanka priznavanja). Mora se sagledati izvjesnost po vremenu i vrijednosti, kako bi se mogao sagledati i prestanak priznavanja.

Kod prodaje prava na dividendu, u skladu sa MRS-om 39, paragraf 16, moguće je neselektivno prodati pravo na dividendu, uz preuzimanje svih rizika na fer osnovi. Ovo podrazumijeva da je dividenda čvrsto definisana (ugovorena) i izvjesna. Tada se smatra djeljivom imovinom.

Danas imamo takvih slučajeva i kod nas na tržištu dionica. Imamo dionice koje imaju ugovorenu (zagarantovanu) dividendu. Takva dividenda je djeljiva od sredstva. Posebno se računovodstveno može iskazati i posebno se može takvim pravima i trgovati. Zbog ovakvih načina trgovanja, ovaj standard je specifičan, značajan, ali i obavezuje na oprez.

Ako bismo svemu ovome dodali prenos finansijskih instrumenata gdje se pojavljuje dividenda sa posredništvom „skrbnika“ lica koje se brine o nadzoru nad tim hartijama od vrijednosti, tada je situacija, prema MRS-u 39, u paragrafu 18 regulisana na sljedeći način:

Banka „Skrbnik“ u tom slučaju ima obavezu da proslijedi naplaćeni iznos u ime vlasnika dionica u slučaju prometa i time registruje prestanak finansijskog instrumenta, koji je regulisan paragrafom 18. MRS-a 39.

U strukturi finansijskih instrumenata nalazi se i garancija. Treba različito tretirati garanciju u prometu roba i usluga, i garanciju kao finansijski instrument. Garancija kod potraživanja za prodane robe i usluge i garancija za kvalitet također se različito tretiraju.

Prestanak garancije o kvalitetu prodaje proizvoda i usluga u garantnom roku ne knjiži se niti se isknjižava, jer ne postoji kao instrument, već kao obaveza za opravku proizvoda ako se pokvare u garantnom roku. Ovdje se može govoriti o prestanku obaveze koju sami sebi registrujemo.

Kod budžetskih korisnika garancija ima drugačiji tretman. Stoga se garancija drugačije bilansno prihvata, a samim tim i njen prestanak ima drugačiji karakter. Kod budžetskih korisnika, garancija ima tretman aktivne pozicije u bilansu, što nije uvijek kod pravnih lica.

Kada je garancija bilansna pozicija, tada prima karakter finansijskog instrumenta po MRS-u 39, paragraf 18, i tada važe pravila iz standarda o prestanku priznavanja.

U drugim slučajevima to može biti dovoljna vanbilansna pozicija.

Prestanak finansijskih instrumenata u uslovima prebijanja (zamjene) ili kompenzacije također je pod posebnim tretmanom MRS-a 39, paragraf 18. Prebijanje se može ugrubo posmatrati kao zamjena određenih prava.

Ozbiljno je pitanje i šta se gubi, a šta se time dobija, i da li je to ujedno prestanak finansijskih instrumenata.

Prema ovom standardu, to nije prestanak priznavanja finansijskog instrumenta, već eventualno reklasifikacija. To možemo uporediti i sa robom na robnom tržištu. Ako auto (potpuno isto) plave boje zamijenimo za auto bijele boje, mi i dalje imamo auto, i ne postoji mogućnost da ga isknjižimo radi boje. Tako ćemo imati slučaj i kod finansijskih instrumenata. Zbog toga se prebijanje prava finansijskih instrumenata ne smatra prestanak finansijskih instrumenata po MRS 39.

Računovodstveni standardi, a posebno MRS 39, nudi mnogo različitih varijanti prenosa prava finansijskih instrumenata, pa je time važno razumjeti instrukcije iz standarda kao pravilne novčane tokove i adekvatno procijeniti vrijeme prestanka finansijskog instrumenta.

U složenim privrednim sistemima, tipa holding sistema, gdje je konsolidovana dionica prihvaćena kao sistem organizovanja i upravljanja, a gdje se ne vidi kao vlasnički instrument, može se postaviti veoma ozbiljno pitanje: Da li jedno pravno lice može prenijeti na drugo pravno lice svoje holding dionice, a da zadrži kao svoje pravo na dividendu u narednim godinama?

Odgovor koji nude standardi u ovom pravcu, uglavnom se odnosi na sljedeće: Dividendu treba doživjeti kao godišnju kategoriju, a ne kao kamatu ili amortizaciju, koje mogu imati i niže vremenske skale dospjeća.

Pravo na upravljanje i pravo na dividendu uz treće pravo „pravo na kapital“ pojavljuju se kao tri osnovna prava koja proistječu iz dionice.

Sva ova prava međunarodni standardi dozvoljavaju da se razdvoje. To i naš zakon o privrednim društvima dozvoljava razdvojiti.

Zato je moguće da se pravo prenosa finansijskih instrumenata sa jednog lica na drugo može razdvojiti od njihovih derivata određeno vrijeme ili trajno. Zbog toga, tako razdvojeni finansijski instrumenti mogu se prenesti pojedinačno, tj. prestajati se priznavati u jednom licu i početi priznavati u drugom licu. Poenta je u tome da ih Standardi podrazumijevaju kao mogućnost razdvajanja.

Interesantno je također pitanje, nasuprot slučaju sa holding sistemom, da li je takva pojava dozvoljena u uslovima pojave skrbništva nad dionicama. Može se postaviti pitanje da li se prenos dionica na skrbnika može tretirati kao prenos prava prema MRS-u 39. paragraf 18. Odgovor bi bio, svakako da. Prenos takvih prava u cijelosti ili parcijalno svakako da predstavljaju njihova međusobna prava (iz ugovora).

Obavljanje određenih poslova iz ugovora, ne znači prenos koristi i štete po finansijskim instrumentima, već je to više skrbništvo nad transakcijama do dospjeća i njihove naplate, da budu zakonito provedene.

Ako uzmemo garanciju kao instrument obezbjeđenja transakcije, može se postaviti pitanje da li je u skladu sa MRS-om 39 garancija i uslov prenosa sredstava sa jednog lica na drugo (npr. kod prometa roba)? U slučaju prodaje zaliha uz garanciju prodaju ne sprečava garancija, već je pomaže (stabilizira je). Postavlja se pitanje, da li je moguće da se proda potraživanje nastalo na osnovu prodaje zaliha u uslovima kada postoji garancija kvaliteta. Dakle, ovdje garancija ima ulogu zaštite kvaliteta prodaje, a ne naplate potraživanja kao finansijskog instrumenta. Zbog toga se ovdje može odgovoriti sa - ne.

Garancija za kvalitet ne može biti uslov za prenos prava po potraživanjima. Potraživanja bi nastala da garancije nije ni bilo. Potraživanja nastaju iz potrebe za određenom robom, a dodatni kvalitet transakcije je to što postoji garancija kvaliteta. Ove stvari, kao uslov prenosa prava po finansijskim instrumentima, standard 39 isključuje.

Sada se može postaviti pitanje šta je sa rizikom u takvoj transakciji koji se može pojaviti u smislu knjižne obavijesti, nakon prenosa potraživanja. Ovakve promjene prava, nakon prodaje potraživanja, nisu predmet MSF-a 39, te ih treba rješavati u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima.

Stvari se dalje mogu usložnjavati, uključivanjem cesije kao finansijskog instrumenta u prebijanju dužničko-povjerilačkih odnosa u vezi sa primjenom MRS-a 39.

Već smo ranije napominjali da su prebijanja moguća među pravnim licima, ali kada ih ima više u krugu međusobnih prebijanja, stvari se znatno mijenjaju (komplikuju).

Kada se novčanim sredstvima takve transakcije završavaju između dva lica, to je MRS 39 riješio na već ranije prezentiran način. Isti slučaj je i kada se radi o tri ili

više lica, ako se stvari završavaju novcem. Ali, ako se krug zatvara međusobnim prebijanjem dužničko-povjerilačkih obaveza i krug se zatvori bez novca, tada nije moguće uraditi stvari po MRS-u 39.

Standardi ipak neće na kraju da vide novčani tok, a ne privredni život bez novčanog toka. Ako nema novčanog toka, onda bi to bila klasična trampa, ali izvedena kroz formu registrovanih dužničko-povjerilačkih odnosa.

Možemo imati u kombinaciji prethodnih slučajeva, uključene i kooperante. Važno je uočiti da su podizvođači, što je u proizvodnji čest slučaj, isključeni iz tretmana MRS-a 39, jer Standard tretira samo osnovni ugovor prodavca i kupca, a podizvođači nemaju taj status. Njihove transakcije nemaju status finansijskih instrumenata po MRS-u 39.

Ako obratimo pažnju na Zakon o porezu na dodatnu vrijednost, uočiti ćemo da su kooperanti pod posebnim tretmanom, sa glasnim dužnikom (izvođačem), gdje se primjenjuje ispravka PDV-a.

S obzirom na to da standard 39 stalno koristi termin „materijalno odgađanje“ ili „bez materijalne odgode“, važno je razumjeti pravilno ovu poruku. Svakako da će vlasnik kapitala u svojim aktima ove kategorije riješiti interno, iako je zakonodavac već donekle ovo pitanje regulisao kroz zateznu kamatu i druge kaznene odredbe.

Kategorija materijalna odgoda može da znači stepen značajnosti u vremenu. Svakako da će biti značajno razmotriti da li je period čekanja sa plaćanjem naknade u vremenu ili je to nevrednovana odgoda. Tek toliko, odgoda radi odgode.

Danas, u praksi, imamo uočen problem, koji također i Standard razmatra, a to je odnos prema garanciji u slučaju rizika nagrada. Mi smo u prilici da ostvarimo prodaju uz garanciju kvaliteta i garanciju naplate, uslovljenu određenim vremenom i navedenim procentom koristi. Standard ne prepoznaje korist i štetu u istom instrumentu. Tako, naprimjer, da bismo u potpunosti razumjeli ovaj problem, navest ćemo konkretan primjer iz prakse.

Kada prodamo određena sredstva za 100.000,00 KM, uz 10% popusta za rok plaćanja 30 dana. To znači da je dug 90.000,00 KM, samo ako se ispoštuje rok plaćanja od 30 dana. Ako se ne ispoštuje rok, odnosno dođe do kašnjenja u plaćanju, onda ne mogu važiti popusti kao nagrade u naplati potraživanja. Tada bi trebalo da se vraćaju potraživanja na osnovni ugovoreni iznos 100.000,00 KM, te da se na toj osnovici računaju daljnji rizici u naplati.

To znači da se ne može dobiti popust u plaćanju trajno, jer bi to bilo suprotno MRS-u 39, u dijelu koji govori o riziku i koristi materijalne odgode.

To nas treba upozoriti na to da se u istom ugovoru ne mogu sastaviti korist i šteta. Ili jedno, ili drugo. Jedno drugo isključuje. To bi bilo isto kada bismo zaračunavali rabat, a potom računali zateznu kamatu koja je veća od rabata.

Upotreba ove dvije kategorije na istom instrumentu, mogla bi se podvesti pod zloupotrebu izbjegavanja poreza u kupoprodajnim transakcijama. Znamo da rabat smanjuje poresku osnovicu PDV-a, a i kamata je oslobođena PDV-om. Kada spojimo ove dvije kategorije u jedan instrument, znači čak da smo postigli cilj vrijednosti (novčanog toka) ali uz izbjegavanje poreske obaveze. Zbog toga, treba biti oprezan u kombinaciji ove dvije vrste derivata.

Ove kategorije treba pravilno razumjeti, jer danas sudovi na ovo reaguju tek kada ih upozore revizori, vještaci i sl. Pravnicima je ovo malo teže razumjeti sa poreskog ili još teže sa ekonomskog aspekta.

MRS 39, ne dozvoljava da se korist i šteta sastave kod jednog lica u istom finansijskom instrumentu, i to je važno pratiti u praksi radi fer vrijednost kod prestanka priznavanja finansijskih instrumenata. Kada se ovome doda još i garancija za kvalitet. To bi značilo da imate garanciju za vrijeme u kome ne plaćate fakturu, da uživate rabat kao poresku olakšicu i još kasnite sa plaćanjem mimo ugovorenog roka. To bi sve skupa činilo ne fer priznavanje finansijskog instrumenta, iako znamo da ovakvih pojava ima u praksi.

ZAKLJUČAK

U uslovima u kojima prestaje određeno pravo na derivate, to ne znači da prestaje pravo i na nederivatne elemente. Tim prije što je mnogo finansijskih sredstava koji sa sobom ne nose elemente derivata, ali su povezani sa vremenom prestanka važenja, ispunjenja rokova važenja, ili naplatom. Ta kombinacija računovodstveno pravnih elemenata u spoznaji prestanka priznavanja finansijskih elemenata je od izuzetnog značaja za nauku uopšte, jer se ovaj problem kompleksnije može sagledati.

Sva ova razmatranja nas ozbiljno upozoravaju na postupke koje trebamo primjenjivati u vezi sa standardom 39, ali i obavezu da mnoge stvari riješimo kroz svoju internu regulativu (podzakonska akta kao računovodstvene politike), ali i uz obavezu da se ovakve pojave transparentno objave uz finansijski izvještaj, u skladu sa MRS-om 1 - Presentacija finansijskih izvještaja.

LITERATURA

- Jahić Mehmed, Računovodstveni standardi-komentar i primjena, Revicon, Sarajevo 1999.
- Jahić Mehmed, Finansijsko računovodstvo, Zavod za računovodstvo i reviziju FBiH, Sarajevo 2003.
- Jahić Mehmed, „Finansije i finansijsko pravo”, Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, Sarajevo 2004.
- Jahić Mehmed, Računovodstvo-primjena kontnog plana poduzeća, Revicon Sarajevo, 1999.
- Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, Savez računovođa, revizora i finansijskih radnika FBiH, Mostar, 2011.